आमची चरित्रविषयक काही प्रकाशने

- सावरकर चरित्र भाग १ ला

  वि. दा. सावरकर
- जोसेफ मॅझिनी

  वि. दा. सावरकर
- बालगंधर्व : व्यक्ति आणि कला

  व. शां. देसाई
- पथिक भाग १ व २

  न. वि. गाडगीळ

कै. गोपाळ कृष्ण गोखले

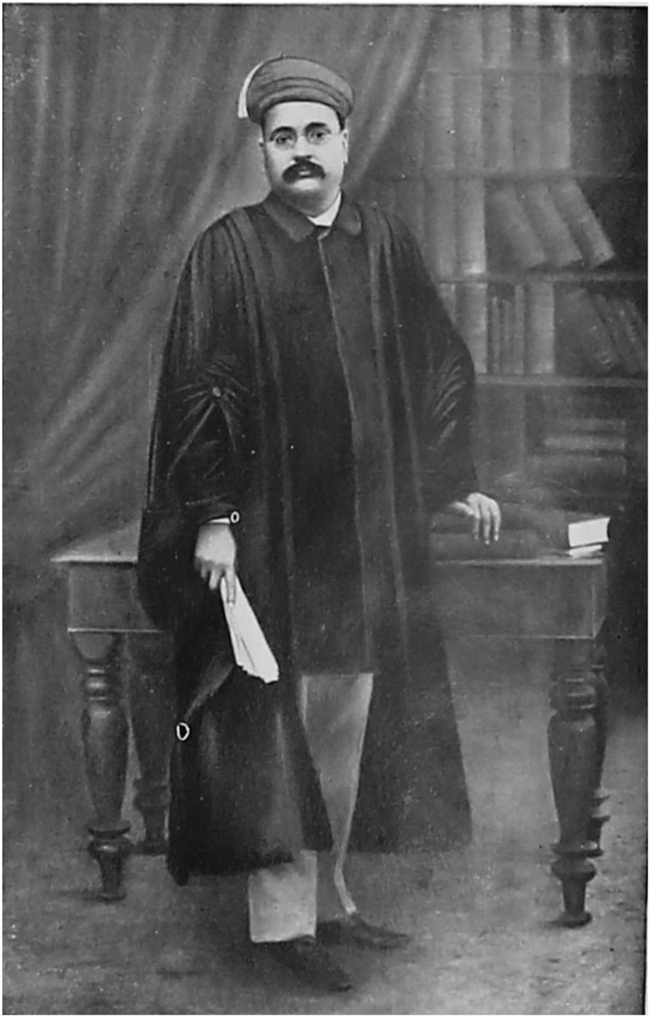

जन्म
वैशाख व. ९ शके १७८८
दि. ९ मे १८६६

मृत्यु
फाल्गुन शु. ५ शके १८३६
दि. १९ फेब्रुवारी १९१५

नामदार गोखले चरित्र

नामदार गोखले-चरित्र

साने गुरुजी

मूल्य रु. ७·००

व्हीनस प्रकाशन : पुणे

आवृत्ती पहिली : फेब्रुवारी १९२५
आवृत्ती दुसरी : मार्च १९६६

*

© स. कृ. पाध्ये

*

चित्रकार : अनंत सालकर
ब्लॉक्स : धारगळकर प्रोसेस प्रा. लिमिटेड

*

प्रकाशक :
स. कृ. पाध्ये
व्हीनस प्रकाशन
तपस्चर्या
२८१ क, शनिवार पेठ : पुणे २

*

मुद्रक :
वि. नी. पटवर्धन
साधना प्रेस
४३०-३१ शनिवार पेठ : पुणे २

प्रकाशकाचे चार शब्द

सांप्रतचा काळ ग्रंथकार, प्रकाशक व बुकसेलर या तिघांसही अत्यंत अडचणीचा असा भासत आहे. ग्रंथकार म्हणतात की, आमची व्यर्थ उपासमार होत आहे; बुकसेलरांचीही हीच तक्रार आहे. यांचे परस्परसंबंध काय असावे हे अजून निश्चित झालेले नाही. पण लवकरच हे संबंध परस्परांस हितकर असे होतील असा रंग दिसत आहे. आणि हे झाल्या-शिवाय मराठी वाङ्मयाची वाढ योग्य दिशेने होणार नाही. हे संबंध ठरताना काही फिर्यादीअर्यादी होणे अपरिहार्यच आहे.

पुस्तकावर छापलेल्या किंमतीपेक्षा कमी किंमतीस पुस्तके घेण्याची हल्ली एक सुशिक्षित टूम निघाली आहे. या घातक प्रवृत्तीस आळा घालण्याचे काम प्रकाशकांचे आहे व तसा प्रयत्न प्रकाशकांकडून लवकरच होणार आहे असे समजते. बुकसेलरांस सव्वासहा टक्के, पाच टक्के व कधी कधी शून्य कमिशने देण्याचे प्रकार आमचे नजरेस येत आहेत तेही अनिष्ट होत.

आम्हांस तर असे वाटते की, ग्रंथकारांनी रोख किंमत घेऊन पुस्तक कायम हक्काने विकण्यापेक्षा ते त्यांनी प्रकाशकांस होणाऱ्या फायद्याचा काही नियमित नफा घेण्याचे ठरवून कायम प्रकाशनाच्या हक्कासह प्रका-शकांस द्यावे हे बरे. त्यामुळे उभयतांचे हितसंबंध निगडित होणार असून ग्रंथ-कारांचे विशेष नुकसान न होता पुस्तकाच्या भरभराटीबरोबर त्यांचीही भरभराट होऊ शकेल व अमुक प्रकाशकाने एवढ्या थोड्या रकमेत आमचे पुस्तक घेतले अशी निष्कारण व अनाठायी तक्रार करण्याचे त्यांस कारणच उरणार नाही. रा. साने यांनाही आम्ही ही पद्धत सुचविली होती; पण ती त्यांस पसंत पडली नाही. कोणी कोणती पद्धत स्वीकारावयाची हा ज्याच्या त्याच्या मर्जीचा प्रश्न आहे. पण एकदा एक गोष्ट मान्य केल्यावर त्या पद्धतीविरुद्ध तक्रार करणे हे केव्हाही इष्ट नव्हे. हे विचार

आमच्यापुढे येण्याचे कारण निरनिराळ्या पुस्तकांना ग्रंथकारांनी लिहिलेल्या प्रस्तावना होत. आम्ही तर असे म्हणतो की, प्रत्येक प्रकाशकाने पुस्तकाबद्दल ठरलेल्या अटी त्या पुस्तकाच्या पहिल्या आवृत्तीबरोबर प्रसिद्ध कराव्या म्हणजे मागाहून वकिलांची भर करण्याचे कारण पडणार नाही.

सदर चरित्राला सुप्रसिद्ध वाङ्मयभक्त प्रो. दत्तो वामन पोतदार यांनी प्रस्तावना लिहून आम्हांस ऋणी केल्याबद्दल आम्ही त्यांचे फार आभारी आहो. या चरित्रात घालण्यास लेख लिहून दिल्याबद्दल रानडे चरित्राचे लेखक श्रीयुत न. र. फाटक यांचे किती व कसे आभार मानावे हे आम्हांस कळत नाही. उत्तरोत्तर उपरिनिर्दिष्ट उभय वाङ्मयभक्तांनी नवीन नवीन प्रकाशनकार्य अंगावर घेण्यास उत्तेजन देऊन आम्हास ऋणी करावे अशी आमची त्यांस विनंती आहे. या चरित्रात घातलेले सूचीपत्र इतिहासभक्त श्रीयुत आबा चांदोरकर यांनी तयार केले आहे. या पुस्तकाची मुद्रिते येथील '**टिळक राष्ट्रीय पाठशाळे**'चे मुख्य अध्यापक खादीभक्त रा. रा. वा. वि. साठे, वाङ्मयविशारद, यांनी तपासली असून प्रत्येक पानाला हेडिंग देण्याचे श्रेयही त्यांनाच आहे. ह्या उभयतांचे आम्ही आभारी आहो. पुस्तकात घातलेला नामदारांचा फोटो व हस्ताक्षर आर्यभूषणचे चालक श्रीयुत वामनरावजी पटवर्धन व व्यवस्थापक केशवरावजी बाळ यांनी आम्हांस दिल्याबद्दल त्यांचे जाहीर आभार मानण्यास आम्हांला फार आनंद होत आहे. या चरित्राला योग्य तो आश्रय देऊन आम्हांस पुढील चरित्रे प्रसिद्ध करण्यास लोकांनी उत्तेजन द्यावे अशी विनंती करून आम्ही हे चार शब्द पुरे करतो.

ता. २७–२–२५

विश्वनाथ गणेश ताम्हनकर

दुसऱ्या आवृत्तीच्या निमित्ताने

कै. साने गुरुजी यांनी लिहिलेल्या कै. नामदार गोपाळ कृष्ण गोखले यांच्या चरित्र-ग्रंथाची दुसरी आवृत्ती आम्हास प्रकाशित करण्यास आनंद वाटत आहे. या चरित्र-ग्रंथाची पहिली आवृत्ती सन १९२५ साली प्रसिद्ध झाली होती. ती बरीच वर्षे दुर्मिळ होती. कै० गोखले यांची जन्म-शताब्दी या वर्षी येत आहे. या सुयोगावर हा ग्रंथ प्रकाशित करावा असे आम्ही योजिले व त्याप्रमाणे ही नवी आवृत्ती वाचकास उपलब्ध होत आहे.

पहिल्या आवृत्तीस महामहोपाध्याय दत्तो वामन पोतदार यांनी लिहिलेली प्रस्तावना, तसेच प्रा. नरहर रघुनाथ फाटक यांनी केलेले विहंगावलोकन, ही उत्कृष्ट असल्यामुळे जशीच्या तशीच आम्ही छापली आहेत. पूर्वीच्या आवृत्तीत प्रत्येक पानावर नवा मथळा दिला होता. या आवृत्तीत तसे न करता प्रकरणांचे मथळेच फक्त दिलेले आहेत. हा चरित्र-ग्रंथ सानेगुरुजींच्या इतर पुस्तकाप्रमाणेच वाचकांना आवडेल असा विश्वास वाटतो.

स. कृ. पाध्ये
प्रकाशक

१ मार्च १९६६

सूची

]टीप — नावांपुढील अंक पृष्ठे दर्शवितात.]

पूर्वार्ध

अजितसिंह–१५६, १५७, १६५
अफगाणयुद्ध–१०९
अमरावती काँग्रेस–१०३
अमेरिका–२, ३
अमृतबझारपत्रिका–९२
अय्यर सुब्रम्हण्य, डॉ.–१७१
अलाहाबाद–१७१
अलीगड–१४०
अवरंगजेब–११७
अंबालाल सक्करलाल–१६७
आगरकर, प्रि.–१६, १७, २०, २१, २३, २५, २६, २७, ३०, ३१, ७२, ८५, ८७
आठवले के. के.–१५७
आपटे, प्रि.–१६, ३०
ऑफिशियल सीक्रेट्स ॲक्ट–९३
आयर्लंड–४२
आशियातील जागृती–१०७
इब्राहिम रहिमतुल्ला–८२
इंग्लंड–३, १०८, १०९, १११
इंग्लिशमन–९३, ९७
इंडिया (पत्र)–१०५, १५७, १६७
कर्झन, लॉर्ड–८९, ९१, ९२, ९५, ९७, १००, १०२, १०९, १११, ११३, ११७, ११८, १२२, १२६
कर्वे प्रो.–१८, ३१
कलकत्ता काँग्रेस–१२९, १३२
काशीबाई (गोखले)–८४
किचनेर, लॉर्ड–१२६, १४६
केसरी–१६, १९, २६ २९
केळकर प्रो०–२०, २३, ३१, ८७
कोल्हापूरप्रकरण–१७
कॉटन, सर–११०, ११४
कॉन्ग्रीव्ह मिसेस–६१
कॉलरिज–१०८
खरे दाजीसाहेब–७९
खापर्डे दादासाहेब–१६४
गोखले कृष्णराव–६, ७, ९
गोखले गोविंदराव–८, ९, १०
गोखले नामदार–चरित्रे ४, पूर्वज ५, ६, आई ६, ७, जन्म ७, अभ्यास १०, मानी व हिशेबी ११, १२, पाठशक्ती १४, नट १७, न्यू स्कूल १९, स्फूर्ती २१, लग्ने २२

शिक्षक २३, डे. ए. सोसायटी फूट २६, २७, टिळकांशी तुलना २८, कॉलेज ३०, स्वभाव ३३, ४०, गुरु ३३, सार्वजनिक सभा ३४, लेखन ३५, कॉंग्रेस संबंध ३९, ४७, कॅांग्रेस पहिले भाषण ४१, चळवळीचे मार्ग ४२, रानडे व दादाभाई आदर ४५, ९९, मेथा अभिनंदन ४७, पुणे-कॅांग्रेस ४९, कमकुवतपणा ५१, नोकरशाहीशी आचरण ५२, यु. फेलो ५६, वेल्बी कमिशन ५९, ६४, दुखणे ६१, शिक्षण कॅांग्रेस ६६, भ्याड व फसवे मित्र ६७, ६८, माफी ६९. इंग्लंडचे मत ७१, मृदू मन ७२, प्लेग कामगिरी ७३, कौन्सिल-प्रवेश ७४, रानडे-स्मारक ७६, म्युनिसिपल बिल ७७, लॅंड रेव्हिन्यू बिल ७८, वरिष्ठ कौन्सिल ८२, ८६, ध्येय ८३, अपत्ये ८४, पत्नी-विरह ८५, इतिहास विषय ८६, फर्ग्युसन कॉलेज ८७, पुणे म्युनि० ८९, अंदाजपत्रक भाषणे ९०, ९२, ९९, १४१-१४६, दिवाणीखाते गुप्त कारभार ९३, बंगाली लोकांबद्दल मत ९६, युनिव्हर्सिटी बिल ९७, मद्रास रा० सभा ९७, १००, सी. आय. ई. १०२, कायदे कौन्सिलाबद्दल मत १०४, शिष्टमंडळ (सन १९०४), १११ ११२, सरकारचे कर्तव्य ११४, स्वराज्य-व्याख्या ११४, कॉंग्रेस-अध्यक्ष ११६, ११७, असहकारिता ११८, बहिष्कार ११९, १२१, १३२, हक्क मागणी ११९, टिळकांचे आहारी १२१, मिंटोस सल्ला १२२, सुराज्यमागणी १२३, फुल्लरशाही १२५, मोर्लेच्या भेटी १२७, सेल्फ गव्हर्नमेंट १२९, राजकीय सुधारणा १२९, व्याख्यानांचा दौर १३५, स्वराज्याची लायकी १३६, १३७, नैतिक सामर्थ्य १३७, वसाहतीचे स्वराज्य १३८, करबंदी १३८, मुसलमानांचे समाधान १३९, मिठाचा कर १४१, भारत-सेवक समाज १५१, १५३, १५५, सभाबंदी कायदा १६५, सुरत-कॅांग्रेस १६५-१६९

गोखले बापू-५

गोळे, प्रि०-२४

गांधी, म०-४५, १०९, १३७

ग्लॅडस्टन-४३, ५१, १२०

घोस अरविंद-१६०, १६४

घोस वीरेंद्र-१६०

घोस मोतीलाल—७०, १६९

घोस राशबिहारी-१३३, १६४-१६५, १६७, १६८

चिपळूणकर विष्णुशास्त्री-१५, १६

चिरोल-१०२, १२१, १५३

जपान–२, १०६, १०९, १२९
जसवंतराय–१५७
जेसुइट–१५२
जोशी ग. व्यं.–४०, ५९, ८७
झेव्हिअर–१५१
टिळक, लोकमान्य–यत्नोद्धार १४, न्यू स्कूल १६, संपादक १७, बुद्धिवैभव २०, २१, शिक्षक २३, कारागृह २५, राजीनामा, त्याचे खरे कारण २६, २७, मिथ्या हेवा २८, तत्त्वनिष्ठा २९, कोमल वृत्ती ३१, आगरकरप्रेम ३२, दादाभाई अभिनंदन ४४, पुणे-कॉंग्रेस ४७, ४८, ४९, लोकशिक्षण ५१, सार्वजनिक सभा ५१, मनाचा थोरपणा ५३, गणपती व शिवाजी उत्सवांचे कारण ५४, ५५, बहुमतास मान ५६, टीकाविषय ७२, गोखल्यांस मानपत्र ११५, मनुष्यस्वभावाची पारख १२१, गोखल्यांस खाकोटीत १२१, कलकत्ता–कॉंग्रेस १२९, स्वदेशी–बहिष्कार ठराव १३१, वसाहतीचे स्वराज्य १३८, सुरत प्रांतिक सभा १६३, सुरत राष्ट्रीय सभा १६३,१६६–१७१
टोगो, ॲ०–१३६
डिग्वी–४३
डेक्कन एज्युकेशन सोसायटी–२१, २४–२७, २९, ३०, ८३
डेक्कनसभा–५३
तेलंग, नामदार–१७
थोरो–१५८
थॉमस रॅले–९५,९७
दत्त अश्विनीकुमार–१२४, १३२, १६९
दत्त भूपेंद्रनाथ–१६०
दादाभाई–४३, ४४, ६०, ६१, ६३,७५,८३,१००,१३०,१६७
देशमुख, डॉ० ११५
देशमुख लोकहितवादी–१७,४३
धारप–२४
नवशक्ती–१६१
नागपूर–१३३, १६३
नामजोशी–१६, २४, २६, २९, ३०
नेव्हिन्सन–१५९, १६६
नेहरू, पंडित–१६३
न्यू इंग्लिश स्कूल–२४
पटवर्धन सीतारामपंत–१२
पन्ना–२९
परांजपे, प्रि०–२७,६२
परेख गोकुळदास–७९
पायोनिअर–१४६
पाल बिपिनचंद्र–१३०, १३१, १५५
पिंडीदास–१५७
पुणे–४८, ६५, ६६
पेटिट बमनजी–८२
पंजाब १५६–१५९
पंजाबी– १५७
पॉल हर्बर्ट–४३

फर्ग्युसन कॉलेज–८५, ८६
फुल्लर, सर–१२२
बनारस कॉंग्रेस–११६, १२२
बसू भूपेंद्रनाथ–१३०
बहिष्कार–१११
बानर्जी गुरुदास–९५
बानर्जी डब्ल्यू. सी.–८६
बानर्जी सुरेंद्रनाथ–४९, १२४, १३०, १६८, १६९
बारिसाल–१२४
बेझंट–१५३
बंगाल–१११, ११२, ११३, ११८, १२६, १५९, १६०, १६४
ब्रॅडलॉ–३९
भाटवडेकर, सर–७६
भाटे, प्रो०–३२
भानू प्रो०–२४, २५
भारत–सेवक समाज–४५, १०५, १४८–१५०
भारवी–१६२
भिडे नाना–१७
भांडारकर, सर–६३, ७४
मद्रास टाइम्स–९८
मराठा–१६, १९
मलबारी शेट–५५, ६७
महाराष्ट्र–१६०
मालवीय, पंडित–१६३
मिलर, डॉ०–९५
मिंटो, लॉर्ड–११७, १२२, १२४, १२७, १३४, १५६
मुजुमदार अंबिकाचरण–१७१
मेथा फेरोजशहा–१७, ४४, ४६, ४७, ७८–८२, ८५, ९६, ११७, १३०, १५६, १६३, १६९
मोदी–१४८
मोर्ले, लॉर्ड–६२, १०७, १०८, १२०, १२१, १२५–१२८, १३४, १४१, १५८
मंडलिक, नामदार–१६०
म्हस्के गंगाराम भाऊ–७४
मॅक्किकन, डॉ०–९५
मॅकेंझी मूर–७९
मॅझिनी–१६२
मॅनिंग मिसेस–१२८
मॉडर्न रिव्ह्यू–१५८, १७१
युगांतर–१६१, १६४
युनिव्हर्सिटी कमिशन–९५, ९६, ९७
रशिया–९१, १४४
राजवाडे वै. का.–३२
राजाराम कॉलेज–१७
राणीचा जाहीरनामा–१०९
रानडे न्यायमूर्ती–४, ६, १५, ३४, ३७, ३८, ४२, ४४, ४५, ४७, ४९, ५२, ५७, ६९, ७३, ७४, ७६, ८५, ८७, ९८–१००, १२०.
रामकृष्ण परमहंस–३६
रामतीर्थ, स्वामी–३१, १३६
रामदास, समर्थ–४५, १५२

रामदासी पंथ–१५२, १६०
रास्ते–५
रेडमंड–६२
लजपतराय, लाला–१३३, १५१, १५५, १६५, १६७, १७०
वच्छा, सर–४६, ४८, ५९, ६०, ६६, ६८
विजापुरकर, प्रो०–१४
विवेकानंद, स्वामी–१३६
वेडरबर्न–१०७
वेलणकर दत्तोपंत–१५१
वेस्टलंड–४६
वन्दे मातरम् (पत्र)–१६१
शिवाजी महाराज–५५
शेरिडन–६१
श्रियाळ–४
सय्यद अहमद, सर–९४, १५९
सलीमउल्ला–१५९, १६४
साठे आबासाहेब–३४
सातारा जिल्हा–७५
सार्वजनिक सभा–३४, ५२
सिमला कॉन्फरन्स–९५
सिव्हिल अँड मिलिटरी ग्याझेट–१५७
सुधारक–२६
सुरत–१६४, १६७, १६८, १६९
सेटलवाड, सर–९५
हार्डिज, लॉर्ड–१३४
हंसराज–१५८
हिंदुस्तान रिव्ह्यू–१४७
ह्यूम–३७, ४५, ८३, १४८, १७०
हॅम्पडन–८६
हॅरिसन–१०९
व्हॅलिडेशन ॲक्ट–१०३
ज्ञानेश्वर–४

उत्तरार्ध

अबदुल रहीम– १८८
अमृतबझार पत्रिका– २०६
आयंगार, व्ही. कृष्णशास्त्री– २४५
अरविंद बाबू– २३८, २३९
अश्विनीकुमार दत्त– २३८
अँड्र्यूज़– २०१
अँप्टहिल– १८९, १९९
आगरकर, प्रि.– २१७, २५४, २५७, २६१, २६४
आगाखान– १८४, २१२, २४८, २५८
आपटे हरिभाऊ– २१२, २१४, २१६, २६९
आर्किमिडीज– २४१
इंग्लंड– २४९
इलिंगवर्थ– २७३
एलिझाबेथ– २५०
कर्झन– २२०, २६८
कार्लाईल– २५१, २७३
काव्हूर– २२५, २५६
केसरी– २०६, २०७, २१७, २२३, २२८
केळकर न. चिं.– २३०, २६०
क्लाइव्ह– २४२
क्रामवेल– २२७
गणेशोत्सव– २३८
गांधी, म.– १८९, १९०, १९१, १९६, १९९, २०१, २११, २३३, २३५, २४३, २४४, २४५, २४९, २५०, २५९, २६२, २६५, २७१, २७२
गोखले, नामदार– सुरत कॉंग्रेस १७३ सभाबंदी कायदा १७३, १८१, प्रेस ॲक्ट १७५, टिळकांविषयी अनुदारता १७६, मोर्लेमिंटो सुधारणा १७७, १७८, मोफत शिक्षण १८०, लोकलबोर्डे १८१, शैक्षणिक संघ १८२, सरोजिनीची दाट ओळख १८५, १८८, हिंदु-मुसलमान ऐक्य १८५, १८६, २५८, पब्लिक सर्व्हिस कमिशन १८८, २०१, २०२, आफ्रिकागमन १९०, युनियन सरकारचे मोहजाल १९०, डोइपट्टी १९१, मुदतबंदी १९५, बंकीपूर कॉंग्रेस १९६, लोकांची नाराजी १९८, गांधींस मदत २००, २०१, दुखणे २०२, चार प्रश्न २०३, अत्यवस्था २०५, टिळकांची खोटी नालस्ती व उडवाउडवी २०६-२०९, आजारीपणा २१०, गांधींस सांगी २११, सुहृदभेट २१३, मृत्यु २१४,

प्रेतयात्रा २१५, ध्येय २१६, कार्य २१६, वाग्वधू २१८, सरकारवर टीका २२०, राजप्रतिस्पर्धा २२१, कौन्सिलकार्य २२२, टीका २२३, भोळेपण २२४, मुत्सद्दीपणाचा अभाव २२५, गृहमंत्री २२६, नोकरशाही–सहकार्य २२७, स्वभावरचना २३०, मखमली हातमोजे २३०, विनीतमार्ग २३२, जनमनानभिज्ञता २३३, फाजील सरळपणा २३४, लोकजागृतिमार्ग २३५, कोणाच्या जोरावर ? २३८, टिळकांविषयी मत २४१, साम्राज्याची आवड २४२, खरा देशसेवक २४३, अव्यवहार्य राजकारण २४४, देशसेवेचे प्रकार २४५, भारतसेवक समाज २४६, शेवटच्या मागण्या २४५, लोकजागृती २५१, गुरुभक्ती २५२, पाहण्याची दृष्टी २५३, मेळ्यांची टीका २५४, पार्लमेंटी चमक २५५, सामाजिक अनुयायित्व २५६, धार्मिक मते २५८, ब्राह्मसमाजाचा मनावर ठसा २६०, तापटपणा २६१, उतावळेपणा २६२, मृदू मन २६३, खेळाडू २६४. निर्व्यसनी २६५, गायक २६६, ज्योतिषी २६७, स्वार्थत्याग २६८, गुणज्ञ २६९, रानड्यांची पगडी २७०, ताठा २७२, उदासपणा २७२, चिकाटी २७३, गांधीचे गुरु २७४

गॅरिबाल्डी– २५६

ग्लॅडस्टन— १८३, २२२, २२५, २३६, २५३

घोष रासबिहारी– २१९

घोष लालमोहन– २१९

चिपळूणकर— २५०

चिरोल– १८४, २२०, २२१, २२२ २२८, २५५

चौबळ, ना०–१८८

जपान–१८२, १८३

जिना, बॅ०–२४९

जोशी, ग. व्यं.–२१८, २७०

जोशी, वा. म.–२५९

टाऊनशेंड–२५३

टाटा रतन, सर–२०४

टिळक लोकमान्य–सुरत कॉंग्रेस १७३, राजकारण दृष्टी १७५, शिक्षा १७६, मुक्तता २०५, कॉंग्रेस समेट २०५, गोखल्यांचा गुप्त घाला २०६, गोखल्यांचे अनुदार अनुयायी २०७, उदारमनस्कता २१५, अंतःकरणवृत्ती २१७, चळवळ्ये २२६, लोकमतप्रवर्तक २२७, घनगर्जना २२८, आयुष्यकार्य २२८, सिंहस्वभाव २३०, महाराष्ट्रधर्म २३१, दरवाजा का घर ? २३२, आटोपशक्ती २३३, चरित्ररहस्य २३५,

लोकप्रियता २३६, मवाळ दूर का पळत ? २३७, संस्था न स्थापण्याचे कारण २३८, दीर्घदृष्टी २३९, संघटनाचातुर्य २४०, स्वराज्यप्रणेता २४१, लोकनायक २४२, सतीचे वाण २४४, खरा तत्त्वज्ञ २४५, बंडाबद्दल मत २४७, लोकजागृती २५०, २५१, पाहण्याची दृष्टी २५३, विरोध का द्वेष ? २५४, भारतवर्षाचे मुख २५५, चिरोलचा कबुली जबाब २५५, हिंदुमुसलमान एकी २५७, अस्पृश्योद्धार २५८, शांतपणा २६१, नाना फडणिशी २६३, टीकासहिष्णुता २६३, प्रतिपक्षाविषयी आदर २६९, धैर्य-मेरू २७०, सहजसुलभ २७१
डिकिन्सन, लॉर्ड–२४९
डी स्पेक्टेटर–१९४
डेक्कन एज्युकेशन सोसायटी–२६४, २७०
डेक्कन सभा–२३४
दादाभाई–२३३, २४१, २४३, २५९, २७०
दक्षिण आफ्रिका (युनियन सरकार)– १८९, १९०, १९१, १९२, १९८, २०१
नाटेकर बाळकोबा–२६६
नामजोशी माधवराव–२१२
नेव्हिनसन्–२३२, २६५
नेहरू, पंडित मोतीलाल–२४९
पब्लिक सर्व्हिस कमिशन–१८८, १९८
परांजपे, प्रि०-१८६, २७१
पाल बिपिनचंद्र–२३८, २३९
पिअर्सन–२०१
पोलक–२०१
प्रेस ॲक्ट–१७५
फर्ग्युसन कॉलेज–२६८
फिशर–१९२
बर्क–१९९
बसू भूपेंद्रनाथ– २०६, २२०, २६२
बाजीराव पेशवे (थोरले)– ११७
बानर्जी सुरेंद्रनाथ– २१९
बिशन नारायण धार– २५२
बेझंटबाई– २०५, २४०, २६८
बोथा ज.– १९२, १९७, २०१, २४४, २६२
बोस जगदीशचंद्र, सर–२०२
बंगाल–१८४
ब्राईट–२७४
भांडारकर डॉ.–२१५, २५९, २६९, २७०
भारतसेवक समाज–१८६, २११, २४५, २४६, २५७, २६६
महाजनी–२३९, २५४, २६३, २६४
माझिनी–२५६
माधवराव पेशवे–२१७
मालवीय पंडित–२४९

मिंटो, लॉर्ड-१७६, १७७, १८१, २२३
मिल्ल-२५०
मेहता, जीवराज-२०४
मेथा, फिरोजशहा-१७३, १७५, १९७, १९८, २१९, २३४, २३५, २३७, २३८, २६४, २७१
मेस्टन, लॉर्ड-२२०, २२१
मोर्ले, लॉर्ड-१७४, १७६, १७७, २२४, २४३, २५४, २६२
मॉर्निंग पोस्ट-१९४, १९५
मॉस्लेम लीग-१८३, १८५, २५८
युनिव्हर्सल रेसिस कॉंग्रेस-१८१
रशिया-१७४
राजवाडे वि. का.-२५२
रानडे न्यायमूर्ति-१८०, १८५, २१८, २२६, २३०, २३१, २३३, २३४, २४९, २५२, २५४, २५७, २५९, २६१
रामतीर्थ स्वामी-२५०
रामदास-२३९
रॉबर्टसन, सर-२०१
रॉयल कमिशन-२०१, २६८
लजपतराय, लाला-२२६, २३२, २३९, २४३, २४६
लीप्वेस-२७२
लोकल बोर्ड-१८१
लंडन टाइम्स-१९३, २४७
लॉइड जॉर्ज-२४८, २४९
वाच्छा, सर-२१८, २६१, २६२, २६४, २६७
विजापुरकर, प्रो०-२०८
विवेकानंद, स्वामी-१८६, २३९, २५०, २६०
वुइल्सन, प्रे०-२४४
वुइल्सन सर-२२२
वेलणकर-२११
शिवजयंत्युत्सव-२३८
शिवाजी महाराज-२१७
शंकरभट-२६७
शंकराचार्य-२४१
सत्याग्रह-२००
सय्यद अहमंद, सर-१८३, २५२, २५७
सरलादेवी चौधरी-२४७
सरोजिनी नायडू-१८५, १८८, २०२, २०४, २५७, २६४, २६८
सॉलोमन कमेटी-२०१
सावरकर-२६९
सिंह, लॉर्ड-१७५
सुब्बाराव-२०५, २०७
सुरत कॉंग्रेस-१७३, २७०
सेटलवाड, सर-२२३
स्मट्स ज०-२००
हार्डिंज लॉर्ड-१७७, १८१, १८३, २०१, २६८
हिंदू मुसलमान दंगे-१८४
होल्डरनेस-२२४
हॅमिल्टन-२७४